

UŠPONI I PADOVI, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

Iz učionice do novih svetova: sećanje na profesorku Ljiljanu Bogoevu Sedlar

Za mnoge istaknute američke umetnike i kritičke intelektualce sam saznala na predavanjima profesorke Ljiljane Bogoeve Sedlar. Još na osnovnim studijama na *časovima engleskog jezika* (koji su to najmanje bili u klasičnom smislu) znalo se... kad je engleski - puna informacija o aktuelnim i alternativnim tendencijama. Baš tu, na „engleskom“. Pre na engleskom nego na predmetima koji su se striktno držali zadatog, i vrlo često suvoparnog faktografskog plana i programa. Profesorka Bogoeva je predavala na engleskom, tako da se podrazumevalo da se engleski već zna. Ko je očekivao samo kurs jezika... pa, idite onda na Kolarac. Ovde je kurs o anglo-američkoj kulturi. I kontrakulturi.

Sada malo o nastanku predstave Marks u Sohou, koja je neizostavno povezana sa predavanjima profesorke Bogoeve. U to vreme, vodila sam nezavisno frindž pozorište Scena Carina u Novom Beogradu za koje me je i ona sama podsticala i ohrabivala, budući da smo bile bliže, jer mi je bila mentor magistarskog rada, kasnije knjige Škola za sluge. Baš na kursu o Šekspiru, razjašnjavajući nam političke prilike nekad i sada, spomenula je američkog istoričara i profesora na Univerzitetu u Bostonu Hauardu Zina, autora čuvene knjige Narodna istorija SAD (People's History of the USA). Čim sam saznala da je napisao i dve drame, jednu o Karlu Marksu, a drugu o Emi Goldman, uz pomoć prijatelja sam je elektronski naručila, a on je dekodirao da mogu da je imam u wordu. Kada sam pročitala monodramu o drugom dolasku Marksa na Zemlju, imala sam samo jednu želju: da je što pre vidim na sceni i da te moćne i tako sveže misli iz pera velikog američkog mirovnog aktiviste koji je protestovao protiv bombardovanja Beograda, dođu što pre do naše publike. Prevela sam komad, i ubrzo došla i do njegovog trasta da bih dobila prava za izvođenje, a isto tako brzo sam našla i „kokreatore“ (reditelja Vlatka Ilića, scenografa Vojislava Klačara i glumicu Vladice Milosavljević) voljne da se upuste u tu (*ne*)ocarinjenu avanturu. Predstava se i dan danas igra na sceni studio JDP-a, brojeći preko stotinu izvođenja, zato što za nju uvek ima interesovanja publike (moje „čulo za istoriju“ me nije izdalo). Sećam se da smo jedan prvi maj i proslavili profesorkinim predavanjem u Carini o duhu vremena tj američkom kontekstu u kom je živio i radio Hauard Zin, pa smo tako buduću publiku i pripremili za premijeru. Istini za volju, kasnije kada sam se odselila iz Srbije, u Americi sam upoznala i glumca Boba Vika (Bob Wick) prijatelja Haurada Zina koji ovu monodramu izvodi već 35 godina i koji je bio očaran da upozna nekog ko je „u nekom kutku Evrope“ producirao jedinu evropsku praizvedbu ovog dragocenog dela, kako za pozorište, tako i za istoriju koja „stoji“. Naša produkcija je izgledala daleko bogatije, iako smo raspolagali samo ličnim resursima. Uprkos svemu, kao i ovde, umetnici i tamo ne žive nimalo lako i jednostavno, pogotovo ako se bave temama koje stalno upozoravaju čovečanstvo na iste greške starih sistema eksploatacije naroda. Naši razgovori jedne tople letnje njujorške večeri iz Soho pozorišta su se nastavili kasnije u Svon Lejku, gde smo se ponovo sreli i nastavili u duhu Marksa i Engelsa da promatramo zvezde i maštamo o pravednijem *zinovskom* svetu. Nažalost, mnogo više sam se uverila u Americi nego u Srbiji, do koje granice (ljudske izdržljivosti) je kapitalizam spreman da ide u ostvarenju svih ciljeva. Eksploatacije bez granica su jedno kada se kažu, a nešto sasvim drugo kada se s njima nađemo licem u – na svojoj ispucaloj koži. Istina, tada ne pomaže kritička literatura kao dobra krema za kožu i par sati otetih za odmor tela!

UŠPONI I PADOVIMA, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

Postoji raskorak između idealizma i surove realnosti, između elitizma obrazovanja, nauke i kulture i dokse o svetu rada. Postoji i raskorak između učionice i ulice, pogotovo kada se na potonjoj završi. I, između mira u ratu i rata u miru.

Poslednji projekat na tu temu koje smo zajedno proizvele profesorka Bogoeva i ja, bio je temat u časopisu Scena, gde je ona objavila intervju sa američkom antiratnom dramskom spisateljicom Naomi Valas, učenicom i asistentkinjom Tonija Kušnera. Razgovarale su o prestupničkim praksama u drami i pozorištu, o misijama i strategijama umetničke borbe od pera, a za bolje društvo. To je bilo poslednje pred rastanak sa profesorkom Bogoevom.

Ono što su nesporni dokazi za širenje reči i misli velikana humanističke Amerike, od strane nekadašnje srednjoškolke iz Vašingtona, studentkinje beogradskog, ali i Jejl univerziteta, tj. stipendistkinje Fulbrajta i Forda, svakako je pokretanje katedre za Anglistiku u Nišu, te poslediplomskih studija kanadske i australijske literature u Kragujevcu, već pomenutih nesvakidašnjih kurseva na FDU. Bila je na strani pokreta Nesvrstanih i na nekim od tih susreta, u Iranu i na Kubi je i nastupala kao nezavisni intelektualac iz Jugoslavije (iako te zemlje odavno nije bilo, ali za nju to nije predstavljalo barijeru). Bila je žestok protivnik ratova za demokratiju tzv. *legitimacy wars*. Na raznim konferencijama je izazivala burne reakcije, ali je isto tako izazivala i divljenje. Sigurno je doprinela mnogim magistarskim i doktorskim radovima kao mentor, mnogim filmskim i pozorišnim projektima; mnogim radio programima dala je podsticaj da se ponovo čuje govor Martin Luter Kinga, ili bar neki segment mjuzikla *The Cradle Will Rock*. Bila je neko ko svim srcem dolazi iz subverzivnih cikličnih ženskih tradicija poput O'Kif, Kalo, Kar i Barili, spremna za večito nepristajanje na klasne i rodne podele, a čije simbole i boje je unela u kabinet smešten na poslednjem spratu u ćošku FDU. Neke od nas je opčinila, neke je pokrenula da nastave dalje da istražuju/stvaraju, a neke navela da se zapitaju nad onim što se normalizuje u globlizovanom društvu te da porobljavanju duha i tela znamo kako da kažemo „ne“. Bila je učitelj.

Nataša Milović, pozorišni producent